

(— *Hét évszázad magyar versei*. Harmadik kiadás, I-III. Magyar Helikon, Budapest, 1966. — *Mai magyar költők antológiája*. Válogatta E. Fehér Pál és Garai Gábor. Kozmosz Könyvek, Budapest, 1966. 473 old. —)

A jó antológiát könnyebb elképzelni, mint megszerkeszteni. A halottakkal még könnyebb a dolga az antologiaszerkesztőnek — azok nem kapá-lódznak, ha túl kevés, vagy rosszul megválasztott verssel szerepeltetik őket; meg aztán kialakult valamiféle irodalomtörténeti közvélemény is, ami hallgatólagosan megszabja a régiék helyét a kor értékrendszerének grádcsa-in, s ha lépnek is néha előre vagy hátra, az összkép egy-két nemzedéken belül alig változik. Annál látványosabban emelkednek s buknak meg az élők és az alig-halottak: a közelmúlt kegyeltjeiből lesznek a jelen számki-vetettjei és viszont. Élőkről alkotott vélemény, vagy értékítélet szükségkép-pen ingatag alapokon áll, hipotézis inkább, mint szentencia, még ha az ítélő az iskola, az akadémia, vagy az állam hangszórójával erősíti is fel véleményé-nek tekintélyét. Így minden irodalmi antológia elsősorban kor-, s csak azu-tán ízlés-, vagy tehetségdokumentum.

A *Hét évszázad magyar versei* nem egy költői csoportot, vagy iránvzatot, mégcsak nem is egy kort, de költésze-tünk egészét van hivatva bemutatni. Szerkesztői « a magyar nemzeti költé-szet kincsesházát » nyújtják át nekünk, amelyben, mint az utószó állítja: « szinte valamennyi jelentős szép ma-gyar vers és számottevő költő helyet kapott ». A szerkesztőbizottság tudja, hogy mindenki tévedhet és a módosító szinte beiktatásával fenntartja magának a tévedés, az irányzatosság jogát. Ez nem, vagy csak kevésé vonatkozik a régebbi korok költőire, hiszen ma már nehezen képzelhető el, hogy értelmes irodalomtörténész nehezteljen mondjuk Balassira, vagy Csokonaira. Annál inkább érvényes ez a fenntartás a husza-

dik század költőire. Innen az igény, hogy az alábbiakban csak a *Hét évszázad* modern, tehát problematikus ré-szével foglalkozzunk: a második és harmadik kötetbe szabdalt XI-XII. rész-szel, amely a *Nyugat*-nemzedéktől nap-jainkig veszi számba a magyar költé-szet apraja-nagyját.

Ez a válogatás természetesen telje-sebb, mint a *Hét évszázad* két előző kiadása (1951, illetve 1954) volt, — ha egy antológia, legalább szándéká-ban, *teljességre* törekszik, szükségsze-rűen bővülnie, vaskosodnia kell min-den újabb kiadásnak. A bővülés java-részt gazdagodást jelent. Az első kia-dás válogatóit még az akkori irodalom-politika szektás szempontjai vezették, s ezt főleg modern költőink sínylették meg, de még a második kiadás is elég torz képet nyújtott líránk valós érte-keiről. Mint azt Czine Mihály adatai szemléltetik (*Kritika*, 1966 november, 28. old.), Zelk Zoltán például több verssel szerepelt benne, mint Kassák, Weöres és Pilinszky *együttvéve*. A harmadik kiadás feltétlenül lépést je-lent az « átpolitizálástól » az irodalmi értékek, a fikciótól a valóság felé. A közvetlenül politizáló versek helyére általában nehezebb fajsúlyú társadal-mi, hiteles szerelmes és magányversek nyomultak. A XI-XII. részt Szabolcsi Miklós szerkesztette, igen körültekin-tően. Válogatásából ugyanis a követ-kezők derülnek ki: először, hogy sok jó élő költőnk van, akik közül a leg-többet kezdik hivatalosan is megbecsülni, másodsor, hogy van azért ép-pen elég olyan költőnk, aki irodalmon kívüli okok alapján becsültetik meg és fel. Szabolcsi Miklós általában tud-ja, ha nem is egészen biztos benne, kiket kell tehetségük és teljességük

nyek miatt megsüvegelnie, másfelől, látszik, azt is tudja, milyen szempontok mellőzése miatt haragíthat magára befolyásos köröket vagy egyéneket. Vagyis úgy válogat, hogy ne maradjon ki senki, akinek érdemei vannak, hisz ez végeredményben egy kicsit a halhatatlanság biztosítéka, s mindenki szeretne halhatatlan lenni. Így áll össze az antológia, amit némi kajánsággal a halhatatlanság protokoll-listájának is nevezhetnénk.

Szabolcsi engedékenysége különösen szembeszökő a két háború közti magyar költészetnek szentelt oldalakon. Itt ugyan békésen megfér egymás mellett Madarász Emil és Áprily Lajos, Komját Aladár és Nadányi Zoltán, de az arányok egyáltalán nem felelnek meg a nevezett költők esztétikai vagy akár « egyetemes költői » értékeinek. Az ellen-ellenforradalmi pamfletvers művelője, Gábor Andor több költeménnyel szerepel, mint Áprily Lajos, Madarász többel, mint Reményik Sándor és a műkedvelő Hidas Antal jóval többel, mint — Füst Milán. Hidas aki tizenöt verssel uralja a kortársi terepet, olyan feledhetetlen klapanciákkal gazdagította nyelvünket, mint

*Ablakomon dolgozt egy veresbegy:
'Ne busuljál, Hidas Antal —
egyre megy'*

minekutána a veresbegy (vörösbögy?) elvi vitát folytat Hídassal, majd « megvonja tollát », sőt « legyint » és elrepül. Ez a vers a címmutatóban Veres hegy néven szerepel, a szedő nyilván nem tudta, mi az a begy, aminek a jelzője veres és külön írják.

Az arányokkal a továbbiakban is baj van. Erdélyi József 18, Sinka István 7 verssel van jelen. Ennyivel jobb költő lenne Erdélyi? Én, a magam részéről éppen a fordítottját tartom igaznak és Sinka háború utáni (nagyreszt még kiadatlan) verseinek figyelembevételével öt több verssel szerepeltetném, mint a korunk sodrában egyre rohamosabban évülő-fakuló

Erdélyit. A reformkor tirádáit visszhangzó, romantikus Fodor József tizenkét verset érdemel, de a korán elhalt Dsida Jenő, akinél kevesen tudtak szebben írni magyarul, hatot. József Attila, Illyés és Radnóti rangjukhoz méltó versekkel szerepelnek. A XII. rész 1945 utáni költészetünkben igyekeznek igazságot tenni, de az igazságtétel csak részben sikerül. Benjámin kapja a legtöbb helyet, de harminc versét én kevésbé korszak-keresztmetszetben szedtem volna össze; ebből a válogatásból útja sokkal elmentmondásosabbnak, egyénisége ellen-szenvesebbnek látszik, mint amilyen valójában. Váci Mihály még mindig többet nyom a latban, mint Pilinszky, s bár Juhász Ferenc és Nagy László már megkapják az őket régóta megillető helyet, a szerkesztő ügyel arra, hogy a rokonszenves, de náluk csekélyebb tehetségű Simon István pontosan ugyanannyi verscímmel szerepeljen, mint ők. Szabolcsi alábecsüli Takács Imre és Szécsi Margit líráját, s nem tudni, milyen megfontolásból mutatja be teszem azt Szüdi Györgyöt náluknál több verssel, egy reprezentatív gyűjteményben.

A *Hét évszázad* az 1934-ben született Ladányi Mihály verseivel zárul. Meglehet, felesleges a « ki miért nem került be » című irodalmi társasjátékba kezdeni, de nem állhatom meg, hogy össze ne állítsak egy gyorslistát a kimaradtakról, akik bőségesen megütik a Szabolcsitól nem túl magasra állított mércét. A hazai költők közül bekerülhetet volna az antológiába Keresztury Dezső, Rába György, Vidor Miklós; a fiatalabbak közül Tornai József, Görgey Gábor és **Eörsi István**. Mint azt Czine, már említett recenziójában joggal tette szóvá, Szabolcsi nem vett be egyetlen élő erdélyi vagy jugoszláviai magyar költőt sem. Pedig a *magyar költészet* teljességre törekvő versgyűjteménye nehezen képzelhető el Bartalis, Horváth Imre, Szemlér Ferenc, Kányádi, Székely János, vagy a jugoszláviai költők versei nélkül. S

ha már a proskribáltakról esik szó, a *Hét évszázad magyar versei* jelenkori részének szerkesztője úgy tesz, mintha a Nyugaton élő költők sem léteznének, jóllehet az idősebbek közül Faludynak, Határ Győzőnek, s a középnemzedék néhány költőjének is helye lenne egy ilyen természetű antológiában. Hadd hívjuk fel Szabolcsi Miklós figyelmét arra a néhány éve megjelent lengyel versantológiára (Matuszewski-Pollak, *Poezja polska 1914-1939*), amelyben 13 ma is emigrációban élő költő művei szerepeltek.

A *Mai magyar költők* antológiájának új, bővített kiadását E. Fehér Pál és Garai Gábor együtt szerkesztette. Az előszóban E. Fehér igyekszik megfogalmazni, mit ért « maiságon », de csak általános és zavaros következtetésekre jut. Egyrésztől ugyanis nyilvánvaló, hogy a halott József Attila maibb sok ma élő költőnél, a « retrográd világnézetű » Pilinszky János viszont E. Fehér szerint nyilván kevésbé « maibb », mint líránk más művelői.

Az antológia egyetlen szempontból sem következetes, de talán éppen ez a jó benne — kár lett volna következetesnek lenni az előszóhoz. Abból, és a válogatás egy részéből az az érzésünk, hogy a szerkesztők igazából a « vallomásos » verseket szeretik: az ars poetica-szerű lírai megánbeszéléket, vagy rapszódákat. Nyugaton már régóta nem tapsolják meg az érzelmi túznyelés odahaza oly népszerű mutatványát. Persze, aki születetten « vallomásos » alkat, az írjon így, de ez az irányzat Magyarországon aligha szorul népszerűsítésre. A magyar költészetben is kialakult az a magatartás, amely, Nemes Nagy Ágnes szavaival, a « bonyolult modern vers », vagy az « objektív líra » megteremtését célozza. A nagy kezdeményezők, Füst Milán és Kassák után ezt a « vonalat » folytatták Weöres, az újhollandok, Pilinszky és a még náluk is fiatalabbak. Tagadhatatlan, hogy a *Mai magyar költők* jól válogatott mindkét « nagy öregunktől », s Weörest is úgy mu-

tatta be, hogy sokoldalú virtuozitása kitessék (bár az itt közölt *Zimzirim* és *Az ég-sapka* ember nem tartozik legsikerültebb versei közé), s az elismerésből Pilinszkynek is kijut. A « vallomásos » és « objektív » líra közötti arányok tehát látszólag rendben vannak; de figyelmesebb olvasásra kitűnnek a méltánytalanságok. Mint a *Hét évszázadban*, itt is: Fodor József és Hidas Antal több helyet kapnak, mint Áprily és Sinka. A *Himnusz minden időben* és a *Tékozló ország* szerzőit ugyanannyira taksálják a szerkesztők, mint Váci Mihályt és Simon Istvánt. Vajon Károlyi Amy annyi helyet érdemel, mint Gereblyés vagy Földeák? Jankovich Ferenc ugyanannyit, mint Nemes Nagy? s többet, mint a néha megrázóan nagy verseket szóba-szenvedő pécsi remete-költő, Csorba Győző? Hálásak vagyunk Kálnoky *Kamaszkor*-áért, azért hogy újraolvashatjuk Illyés versét, az *Óda a törvényhozóhoz*-t, de nem tudjuk miért van szükség Szabó Magda beválogatására; úgy érezzük, csak véletlenségből ír verset. A harmincöt éven aluliakat a gyűjtemény meglehetősen azonos kaptafára húzza — Ladányi Mihály kivételével ki-ki egy verssel szólalhat meg, s a tehetségek kontúrjai elmosódnak. Ha nem ismernénk az itt szereplő költők munkásságát, azt hihetnénk, Orbán Ottó és Soós Zoltán képességei alig különböznek egymástól, pedig Orbán — költő, Soós pedig verseket ír. Az is vitatható, hogy a magyar költészet modernsége, tehát nem provinciális, nem-deklaratív korszerűsége mennyivel kimutathatóbb mondjuk Simon Lajos, mint Maróti, Gyurkovics, Horgas Béla vagy Tandori Dezső verseiben?

E. Fehér módfelett büszke arra, hogy válogatását négy erdélyi és három csehszlovákiai költő verseivel gazdagította. Csakhogy ez a válogatás eléggé önkényes — jónéhány kitűnő erdélyi költőnk így is kimaradt, a vajdaságiak pedig egyszerűen nem léteznek. Parázs vitát váltott ki ez az eljá-

rás az *Élet és Irodalom* és az újvidéki *Hid* között *; a vitában az utóbbinak adunk igazat. Kiderült ugyanis, hogy E. Fehér azért mellőzi, méghozzá tünnetőleg, a jugoszláviai magyar költőket, mert ellenszenves neki a *Hid* irodalompolitikája. (Ismervén E. Fehér tájékozódásának irányát, nem lep meg, hogy a Nyugaton élő költőket is mellőzi; de már kicsit bosszantóbb, hogy ezt a tényt a *Hid* egyébként oko-

* *Hid*, 1966, 11-12 és 1967, 2-3, 4

san érvelő cikkírója is magától értetődőnek tartja.) A « szektártáboron » kívüli magyar irodalommal szemben E. Fehér Pál magatartása szektásan gyanakvó, egyszerre nyegle és ellenséges. Ezért, bár a *Mai magyar költők* új kiadása a tárgyilagosság igényével lép fel és sokrétűségében tárgyilagosabb is, mint a korábban kiadott versantológiák, mégsem könyvelhető el jelentős sikerként.

GÖMÖRI GYÖRGY

JÓZSEF ATTILA ANGOLUL

(— Attila József: *Poems*. Edited by Thomas Kabdebo, translated by Michael Beevor, Michael Hamburger, Thomas Kabdebo, John Székely, Vernon Watkins. The Danubia Book CO. London, 1966. [Lapszám nélkül.] —)

~~Kabdebo Tamás válogatásában, a londoni Danubia könyvkereskedés kiadásában jelentek meg először önálló kötetben József Attila versei angolul. Néhány éve már, különböző korú és minőségű fordítók munkája nyomán egy-egy vers eljutott az angol olvasóhoz, többnyire kis példányú vagy Budapestről szétküldött folyóiratok hasábjain — érthető tehát, hogy nemcsak költői művét, de legtöbbször József Attila nevét sem ismeri az angol közönség. Eppen ezért, a legszerényebb körülmények között kiadott kötetet is ismertetéssel vagy hosszabb esszével kellene kezdeni — azaz minél szerényebb a könyv, annál inkább — s a bevezetés után ha kevés is a versek száma, néhány jó fordítás ízelítőt adhat a József Attila-i műből; sőt, a lelkiismeretes propagátornak (angol köztben, magyar anyanyelvű szerző esetében csak erről beszélhetünk) a műfordítás természetéből adódó értékingadozás — legtöbb esetben értékesöklenezés — miatt (felkért költőkkel dolgozik), mindenképpen a kisebb igényű, de biztosabb értéket képviselő bevezető tanulmányra kellene fektetnie a~~

~~hangsúlyt, azután már, az előkészített olvasó szemében, a gyengén fordított versek nem hazudtolhatják meg a költőt; legrosszabb esetben informatív jellegű lesz a kötet, csupán a képzelőerőt felesigázó sor és képtörédekeket nyújt. A Kabdebo féle könyvből elmaradt a bevezető tanulmány, az ízelítőnek szánt versek nem keltik fel az érdeklődést... a kóstoló, sajnos, gyomormérgezést idéz elő.~~

~~József Attila Curriculum Vitae-jével kezdődik a kötet; tele helyesírási és nyelvtani hibával, az angol stílus elleni vétségek tömkelegével, félreértéssel, s ráadásul a szerkesztő egy szóval sem említi miért, milyen alkalomból íródott. Érdemes elgondolkozni, milyen lehet az angol olvasó véleménye arról az egyébként is már beteg, állást kereső tisztviselőről, akiről most hall először életében, most is csak nyomorúságos fiatalságáról, arról, hogy elhatarozta, végképp író lesz, emellett perfect gépiró, becsületesnek tartja magát, föltételezi magáról, hogy gyors fölfogású s a munkában is szívós...~~

~~Húsz vers szerepel a kötetben — a fordítói munka nagyobbik részét~~